

Політика санкцій Європейського Союзу щодо Російської Федерації: інструмент захисту міжнародного правопорядку

УДК 327.56

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-1.31>

Пастовенський Антон Сергійович
аспірант кафедри політичних наук
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
ORCID: 0009-0004-7905-6871

У статті здійснено глибокий аналіз санкційної політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації як механізму впливу на міжнародні відносини та забезпечення міжнародного правопорядку. Розглянуто історичні передумови запровадження санкцій, їх еволюцію, основні напрями та ефективність у контексті стримування російської агресії. Значна увага приділяється економічним наслідкам санкцій як для Росії, так і для самого Європейського Союзу, включаючи вплив на фінансовий сектор, енергетичний ринок та міжнародну торгівлю.

Досліджено шляхи обходу санкцій, що використовуються Росією, зокрема через співпрацю з третіми країнами, тіньові фінансові механізми та альтернативні маршрути експорту енергоносіїв. Особливо аналізується вплив санкцій на внутрішню політику РФ та потенційні зміни у стратегіях Кремля під тиском економічних обмежень.

У статті також розглядаються альтернативні підходи до санкційної політики, включаючи її поєднання з дипломатичними та військовими інструментами стримування. Автор аналізує перспективи подальшого посилення санкційного тиску, зокрема через розширення міжнародної коаліції, посилення фінансових обмежень та введення точкових санкцій щодо критично важливих секторів економіки Росії.

Особливу увагу приділено питанню довгострокової ефективності санкційної політики ЄС та її впливу на майбутнє європейської безпеки. Висновки дослідження можуть бути корисними для розробки нових стратегій міжнародного реагування на порушення норм міжнародного права та запобігання майбутнім конфліктам.

Ключові слова: санкції, Європейський Союз, Російська Федерація, міжнародні відносини, економічний вплив, енергетична безпека, дипломатія, міжнародне право, обхід санкцій, фінансова ізоляція.

Вступ. Санкції як інструмент міжнародних відносин відіграють ключову роль у сучасному світі, дозволяючи державам і міжнародним організаціям реагувати на порушення норм міжнародного права без застосування військової сили. Вони є важливим механізмом впливу для захисту суверенітету країн, стримування агресії та демонстрації солідарності демократичного світу з постраждалими від зовнішньої агресії державами.

У випадку російської агресії проти України санкційна політика Європейського Союзу стала одним із центральних елементів відповіді міжнародної спільноти. Після анексії Криму у 2014 році та особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році санкції не лише значно посилювалися, але й набули безпрецедентного масштабу, охоплюючи економічну, фінансову, енергетичну та політичну сфери. Вони мають широкий вплив як на Російську Федерацію, так і на сам ЄС, створюючи нові виклики та можливості для формування майбутньої архітектури міжнародних відносин.

Актуальність дослідження санкцій обумовлена кількома аспектами. По-перше, санкції стають ключовим інструментом підтримки міжнародного правопорядку в умовах дедалі частіших порушень суверенітету держав та загроз безпеці. Вони виступають не лише засобом економічного тиску, але й важливим символічним сигналом глобальної ізоляції для агресора. По-друге, санкції виявилися важливим механізмом у боротьбі за стратегічну

автономію ЄС, особливо в контексті енергетичної залежності від Росії. Пошук альтернативних постачальників, зміна економічних і торговельних пріоритетів стали ключовими викликами для Європейського Союзу в сучасному контексті.

Крім того, важливим залишається питання ефективності санкцій. Хоча вони завдають значних економічних втрат Росії, питання їхньої здатності змінити політичну поведінку держави-агресора залишається відкритим. Це вимагає глибокого аналізу результатів та наслідків санкційної політики, включаючи оцінку її впливу на глобальну стабільність, міжнародну торгівлю та енергетичну безпеку.

Таким чином, вивчення санкційної політики ЄС щодо Росії є не лише важливим для розуміння поточних міжнародних процесів, але й необхідним для оцінки можливостей міжнародного співтовариства в протидії сучасним загрозам. Це питання стоїть на перетині міжнародного права, геополітики, економіки та безпеки, що робить його надзвичайно актуальним для подальших досліджень і формування нових підходів до забезпечення миру та стабільності у світі.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз політики санкцій Європейського Союзу щодо Російської Федерації як інструменту міжнародних відносин, спрямованого на захист суверенітету України, підтримку міжнародного правопорядку та стримування агресивних дій Росії.

Методи дослідження. У статті для аналізу санкційної політики Європейського Союзу щодо Росії використовуються кілька методів. Зокрема, історичний метод допомагає зрозуміти розвиток санкцій у відповідь на важливі геополітичні події, такі як анексія Криму. Аналізуються офіційні документи та економічні звіти для оцінки ефективності санкцій. Для порівняння результатів різних санкційних режимів застосовується компаративний метод, а також досліджується можливість обходу санкцій через треті країни. Прогнозування допомагає оцінити майбутні напрямки розвитку санкційної політики в умовах глобальних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Політика санкцій Європейського Союзу щодо Російської Федерації є предметом численних наукових досліджень, які охоплюють її економічні, політичні, безпекові та соціальні аспекти. Вивчення цієї теми дозволяє краще зрозуміти місце санкцій у сучасних міжнародних відносинах та оцінити їхній вплив як на Росію, так і на сам Європейський Союз.

Річард Неф'ю (2017) у своїй роботі «The Art of Sanctions» розглядає санкції як потужний, але складний інструмент впливу. Він детально описує механізми їхньої розробки, реалізації та адаптації до обставин, підкреслюючи, що їхня ефективність залежить від стратегічного підходу та міжнародної координації. Його теоретичні висновки мають практичне застосування у контексті санкційної політики ЄС щодо Росії [8].

Українські науковці, зокрема Ганна Шелест (2018) О. Шморгун та В. Панченко, акцентують увагу на санкціях як інструменті підтримки України. У своїх роботах вони підкреслюють значення санкцій для стримування російської агресії, забезпечення міжнародної підтримки України та посилення європейської безпеки [18], [19], [20].

Одним із ключових джерел для аналізу ролі санкцій є праця Тімоті Снайдера (2018) «The Road to Unfreedom», де автор детально досліджує авторитарну природу режиму Володимира Путіна та його зовнішньополітичну стратегію, яка стала основною причиною міжнародного тиску та запровадження санкцій. Снайдер акцентує увагу на важливості міжнародної солідарності у протидії російській агресії та підкреслює, що санкції є ефективним інструментом, хоча й не без викликів. [10]

Український історик Степан Віднянський (2020) у своїх дослідженнях зосереджується на історичному та геополітичному контексті відносин між Європою та Росією. Він наголошує, що санкції ЄС мають не лише економічний вплив, але й важливу роль у переосмисленні європейської політики безпеки та перегляді залежності від російських енергетичних ресурсів. Його праці особливо корисні для розуміння довгострокових наслідків санкційної політики на регіональну стабільність. [14]

У наукових дискусіях також піднімається питання ефективності санкцій. Одні автори стверджують, що санкції мають обмежений вплив на зміну політичної поведінки Росії, проте інші наголошують на їхній важливості як символу міжнародної солідарності та підтримки [17].

Аналіз останніх досліджень свідчить про багатовимірність теми санкційної політики ЄС щодо РФ. Вона охоплює економічні втрати, політичні виклики, безпекові аспекти та моральні цінності, що робить її актуальною для подальших досліджень та розробки нових підходів до міжнародного співробітництва.

Результати та дискусії. Санкції як інструмент міжнародних відносин. Санкції – це обмеження, які накладаються однією чи кількома державами або міжнародними організаціями, щоб змусити країну, компанію чи окремих осіб змінити свою політику чи поведінку. Вони застосовуються як відповідь на порушення міжнародного права, агресію, порушення прав людини чи інші дії, що загрожують міжнародному миру та безпеці. Фактично, санкції є способом тиску без застосування військової сили, і хоча вони не завжди приносять миттєвий ефект, у довгостроковій перспективі можуть значно вплинути на економіку та політику держави, проти якої їх запроваджують [1], [12].

Санкції бувають різними. Наприклад, економічні – це коли країні забороняють імпортувати або експортувати певні товари, обмежують доступ до фінансових ринків чи відключають від міжнародних платіжних систем (як це сталося з Росією після її повномасштабного вторгнення в Україну). Бувають політичні санкції, коли країна позбавляється членства в міжнародних організаціях або її представників не запрошують на важливі міжнародні зустрічі. Ще є персональні санкції – коли конкретним особам забороняють в'їзд у країни, заморожують їхні активи або відмовляють у співпраці. Такі обмеження часто застосовують до політиків, бізнесменів чи пропагандистів, які підтримують агресивні режими [4].

Окремо виділяють санкції, спрямовані на окремі галузі економіки, наприклад, енергетику чи оборону. Так, санкції проти російського нафтового сектору суттєво скоротили її прибутки від експорту енергоносіїв, що вплинуло на можливості фінансування війни. Дослідники, зокрема Річард Неф'ю (2017) у своїй книзі The Art of Sanctions, зазначають, що ефективність санкцій залежить не лише від їхнього масштабу, а й від того, наскільки вони добре продумані та як вони впроваджуються.

Останнім часом санкції стали одним із ключових інструментів міжнародної політики, особливо після агресії Росії проти України. Вони не лише мають на меті послабити агресора, але й сигналізують про міжнародну підтримку постраждалої країни. Водночас тривають дискусії щодо того, як

зробити санкції ще більш дієвими, адже авторитарні режими часто знаходять способи їх обходити або перекладають тягар економічних втрат на власне населення.

Історичний контекст санкцій ЄС проти Росії. Анексія Криму Росією у 2014 році стала переломним моментом у відносинах між РФ та Заходом, зокрема Європейським Союзом. До цього санкційна політика ЄС щодо Росії була майже відсутня, оскільки Брюссель і Москва намагалися будувати стратегічне партнерство. Однак після подій лютого–березня 2014 року, коли російські війська фактично окупували український півострів, а згодом Кремль оголосив про його «приєднання» до РФ, ЄС разом із США та іншими міжнародними партнерами ухвалив рішення про запровадження санкцій проти Росії.

Перший пакет санкцій ЄС був ухвалений ще у березні 2014 року, одразу після так званого «референдуму» в Криму, який не визнав жоден демократичний уряд світу. Ці санкції передбачали обмежувальні заходи проти окремих осіб, які були причетні до анексії – російських чиновників, військових, пропагандистів. Їм забороняли в'їзд до країн ЄС, а їхні активи в європейських банках заморожувалися [2].

Улітку 2014 року санкції стали жорсткішими. ЄС запровадив секторальні обмеження, що зачепили ключові галузі російської економіки – фінансовий, оборонний та енергетичний сектори.

Важливим чинником у посиленні санкцій стало збиття літака рейсу МН17 у липні 2014 року, відповідалість за яке покладено на підтримуваних Росією бойовиків. Саме після цього багато європейських держав, які раніше займали помірковану позицію (зокрема Німеччина, Франція, Італія), почали активніше підтримувати санкційну політику [3].

Ринкова економіка в умовах капіталістичного світу робить Росію тісно інтегрованою з іншими країнами через взаємну торгівлю, інвестиції, банківську співпрацю та інші економічні зв'язки. Економічні та дипломатичні санкції ЄС проти Росії мають на меті змусити її припинити порушення суверенітету України.

Перш за все, санкції вдарили по фінансовому сектору – російським державним банкам просто перекрили доступ до європейських ринків капіталу. Фактично це означало, що вони не могли більше отримувати кредити та фінансування від європейських структур, що сильно ускладнило роботу фінансової системи Росії. Потім взялися за енергетику – російським компаніям заборонили купувати європейські технології для видобутку нафти та газу, що особливо критично для арктичних і глибоководних проєктів. Це був удар не стільки по поточній ситуації, скільки по майбутньому розвитку галузі.

Санкції щодо Криму стали окремим напрямом санкційної політики ЄС. Брюссель повністю заборонив торгівлю з півостровом, обмежив інвестиції, заборонив європейським компаніям працювати в Криму, а також постачати туди товари та технології.

В тому числі, введено заборону на імпорт товарів із Криму, інвестиції в нерухомість Криму, а також ембарго на певні технології, які використовуються в секторах, пов'язаних з нафтою, газом, телекомунікаціями та транспортом. Також заборонено вхід кораблів до портів Криму та Севастополя. Крім того, введено обмеження на в'їзд до ЄС для осіб, що сприяли окупації Криму та дестабілізації ситуації на Сході України, а також прийнято рішення про замороження їхніх рахунків [7].

Після анексії Криму здавалося, що Росія досягла своєї головної мети, і багато хто сподівався, що на цьому її агресія зупиниться. Але вже в квітні 2014 року на сході України почали з'являтися так звані «зелені чоловічки» – озброєні люди без розпізнавальних знаків, які захоплювали адмінбудівлі, блокували українських військових та підтримували створення псевдореспублік «ДНР» і «ЛНР». Кремль, як і у випадку з Кримом, офіційно заперечував будь-яку причетність, хоча всі факти вказували на пряму військову і фінансову підтримку сепаратистів.

Розвиток подій на Донбасі змусив ЄС переглянути свою санкційну політику, адже стало очевидно: Росія не просто «захищає» Крим, а веде гібридну війну проти України. Відповідно, влітку 2014 року було ухвалено новий пакет санкцій, який суттєво розширив попередні обмеження. Насамперед ЄС додав до списку персональних санкцій більше російських чиновників, військових, бізнесменів та пропагандистів, які брали участь у фінансуванні чи організації бойових дій. Їм заборонили в'їзд до Європи, а їхні рахунки та активи в європейських банках заморозили [5].

Попри всі ці обмеження, Росія продовжувала гібридну війну на Донбасі, а бойові дії лише загострювалися. У відповідь ЄС і далі розширював санкції – нові списки осіб і компаній додавалися ледь не щомісяця. Але водночас у Брюсселі ще зберігалися ілюзії про можливість «перезавантаження» відносин, тому санкційний тиск хоч і був серйозним, але не тотальним. І тільки після 2022 року Європа нарешті почала розглядати Росію не як проблемного партнера, а як реальну загрозу безпеці всього континенту.

24 лютого 2022 року стало точкою неповернення у відносинах між Росією та Заходом. Якщо раніше ЄС намагався балансувати між санкційним тиском і можливістю діалогу, то після початку повномасштабного вторгнення всі ілюзії про «відновлення нормальних відносин» зникли. Реакція була миттєвою: вже в перші дні Брюссель почав ухвалювати

безпрецедентні санкційні пакети, масштаби яких були значно жорсткішими, ніж у 2014 році.

Перший і найвідчутніший удар прийшовся по фінансовій системі Росії. Найбільші російські банки, зокрема «Сбербанк» і «ВТБ», були відключені від SWIFT, що фактично паралізувало їхні міжнародні розрахунки. Замороження активів Центрального банку Росії стало ще одним критичним кроком – це означало, що Москва втратила доступ до своїх валютних резервів, які зберігалися за кордоном. У результаті рубль різко впав, а фінансовий ринок країни опинився на межі паніки.

Другий важливий аспект – енергетика. Хоча Європа десятиліттями залежала від російських енергоносіїв, у 2022 році Брюссель ухвалив безпрецедентне рішення про поетапну відмову від російської нафти, газу та вугілля. Санкції передбачали заборону на морські поставки нафти, обмеження цін на російські енергоносії та скорочення імпорту газу через альтернативні постачання. Кремль намагався використати газ як зброю, штучно обмежуючи постачання до Європи, але зрештою сам опинився в складній ситуації – втратити такий ринок збуту було катастрофічно для російського бюджету.

Окремим напрямом санкцій став оборонний сектор. Росія була майже повністю відрізана від західних технологій, необхідних для виробництва сучасної зброї, мікроелектроніки, програмного забезпечення та промислового обладнання. Це вплинуло на військово-промисловий комплекс – стало складніше ремонтувати техніку, виробляти ракети, безпілотники та інші високотехнологічні види озброєння [16].

Крім цього, ЄС запровадив безпрецедентні персональні санкції: під обмеження потрапили тисячі російських чиновників, олігархів, пропагандистів і військових злочинців. Було заморожено активи російських бізнесменів у Європі, конфісковані яхти, вілли, елітна нерухомість.

Ще однією важливою зміною стало поступове закриття європейського ринку для російського бізнесу. Багато компаній із РФ втратили доступ до європейських ринків, обмеження стосувалися як торгівлі, так і логістики, авіації та транспорту.

Таким чином, повномасштабне вторгнення РФ призвело до найбільш жорстких санкцій в історії ЄС. Брюссель більше не розглядав Москву як «складного партнера», а сприймав її як загрозу безпеці Європи. Якщо у 2014 році санкції мали вибірковий характер, то в 2022-му їхня мета стала очевидною – послабити Росію настільки, щоб вона не могла більше вести агресивну війну.

Ефективність санкцій ЄС щодо РФ: міжнародний вимір. Після запровадження жорстких санкцій у 2022 році економіка Росії опинилася під колосальним тиском. Хоча спочатку Кремль демонстрував показову «стійкість», реальні еконо-

мічні показники швидко вказали на серйозні проблеми.

Одним із головних ударів стало скорочення експорту. Росія традиційно заробляла на продажу енергоносіїв, і саме цей сектор став основною мішенню санкційної політики ЄС. Обмеження на постачання російської нафти, встановлення граничної ціни та поступова відмова від газу призвели до того, що дохід від експорту енергоресурсів значно скоротився. Хоча Росія намагалася переорієнтувати постачання на Китай, Індію та інші країни, нові ринки не могли компенсувати втрату європейських клієнтів. Крім того, продаж нафти зі знижками означав суттєве зменшення прибутків у державний бюджет.

Іншим важливим фактором стало падіння курсу рубля та зростання інфляції. Відключення російських банків від SWIFT, замороження активів Центрального банку та втеча іноземних інвесторів спричинили фінансову кризу. У перші місяці війни рубль різко обвалився, а інфляція сягнула двозначних показників. Ціни на імпортні товари злетіли, що боляче вдарило по купівельній спроможності населення [9].

Промисловість також постраждала, особливо через заборону на імпорт високотехнологічного обладнання та електроніки. Багато підприємств, які залежали від європейських і американських комплектуючих, стикнулися з дефіцитом матеріалів, що загальмувало виробництво. Автомобільна, авіаційна, машинобудівна галузі зазнали серйозних втрат – деякі заводи були змушені зупинитися або переходити на ручне складання.

Щодо ВВП, то після початку вторгнення економіка РФ увійшла в рецесію. За різними оцінками, у 2022 році падіння ВВП склало від 2,1% до 3,5%, хоча Кремль намагався применшити масштаби проблеми. Удар був ще сильнішим через масовий вихід іноземних компаній – сотні західних брендів припинили діяльність у Росії, що призвело до втрати робочих місць і подальшого скорочення економічної активності [11].

Попри спроби Кремля адаптуватися до нових умов, санкції продовжують підривати російську економіку. Дефіцит технологій, обмежений доступ до фінансових ресурсів і поступова втрата ключових ринків створюють довгострокові проблеми, які навіть за умов війни стають дедалі очевиднішими.

Після повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році Росія опинилася в дедалі глибшій міжнародній ізоляції. Якщо після 2014 року Кремль ще намагався зберігати бодай якусь видимість дипломатичних зв'язків із Заходом, то після лютого 2022-го відносини з ЄС і США фактично розірвалися. Санкції стали не лише економічним, а й політичним інструментом тиску, що дедалі більше віддаляло Росію від міжнародної спільноти.

Перший сигнал про дипломатичну ізоляцію з'явився майже одразу після початку війни: Росію виключили з Ради Європи, а низка міжнародних організацій припинила співпрацювати з РФ. У Генеральній Асамблеї ООН більшість країн засудила агресію, а Росія опинилася серед небагатьох держав, що голосували проти резолюцій щодо суверенітету України. Більш того, у квітні 2022 року її виключили з Ради ООН з прав людини – це стало ще одним сигналом про втрату Кремлем міжнародного авторитету.

Санкції також суттєво вплинули на російську дипломатію. Західні держави масово висилали російських дипломатів, звинувачуючи їх у шпигунстві та підривному діяльності. Водночас РФ, опинившись у міжнародній ізоляції, намагалася шукати нових партнерів, проте навіть традиційні союзники, як-от Китай чи Індія, обережно дистанціювалися, не бажаючи відкрито підтримувати агресію.

Усередині Європи ставлення до Росії змінилося докорінно. Якщо раніше деякі країни ЄС, зокрема Угорщина, Франція чи Німеччина, ще шукали шляхи для діалогу, то після початку війни навіть найобережніші лідери почали розглядати Москву виключно як загрозу. НАТО значно посилило свою присутність на східних кордонах, а Фінляндія та Швеція подали заявки на вступ до Альянсу – це був серйозний стратегічний провал Кремля, який багато років намагався стримати розширення НАТО [15].

Ізоляція також вплинула на російську еліту. Під санкції потрапили сотні чиновників, олігархів та пропагандистів, що значно ускладнило їхню можливість вести бізнес і жити за кордоном. Було заморожено активи, конфісковано елітну нерухомість і банківські рахунки, що викликало невдоволення навіть серед найближчого оточення Путіна.

У результаті санкційного тиску Росія поступово перетворилася на державу-вигнанця, подібну до Ірану чи Північної Кореї. Формально Кремль намагався демонструвати, що санкції його не турбують, але фактична ізоляція позбавила Москву важелів впливу на міжнародній арені. Захід чітко дав зрозуміти: доти, доки триває агресія проти України, жодного повернення до «нормальних відносин» бути не може.

Санкційна політика Європейського Союзу проти Росії, безумовно, мала серйозний вплив і на сам ЄС. Найвідчутнішим викликом стала енергетична криза, адже Росія довгі роки була головним постачальником газу, нафти та вугілля для європейських країн. Відмова від російських енергоносіїв потребувала не лише політичної рішучості, а й величезних зусиль для перебудови всієї енергетичної системи.

У 2022 році, коли ЄС почав поступово відмовлятися від російського газу, Москва відповіла шантажем, скорочуючи постачання через «Північний потік-1», а згодом і зовсім припинивши його. Це

спричинило паніку на енергетичних ринках, адже європейські держави ще не були готові повністю компенсувати втрату такого обсягу енергоносіїв. Ціни на газ у 2022 році досягли рекордних показників, а європейські уряди змушені були вживати екстрених заходів – від обмеження споживання електроенергії до екстрених субсидій для населення та бізнесу.

Криза змусила ЄС прискорити диверсифікацію енергопостачання. Урядові делегації терміново уклали угоди з Норвегією, США, Катаром, Алжиром та іншими країнами, щоб компенсувати дефіцит газу. Зростання імпорту скрапленого природного газу (LNG), запуск нових терміналів та поступовий перехід на альтернативні джерела енергії дозволили стабілізувати ситуацію вже до зими 2023 року.

Ще одним викликом стала перебудова ланцюгів постачання. Війна та санкції порушили звичні торговельні маршрути, адже Росія була не лише постачальником енергоносіїв, а й важливим експортером металів, сільськогосподарської продукції, добрив. Деякі європейські виробництва, залежні від російської сировини, змушені були шукати нових постачальників, що спровокувало тимчасове подорожчання продукції та збоїв в роботі промислових підприємств. Особливо постраждали автомобільна та хімічна промисловості, які залежали від специфічних матеріалів з Росії.

Проте санкції мали і позитивний ефект: вони змусили ЄС швидше переходити до більш незалежної енергетичної політики та скорочувати залежність від автократії. Значні інвестиції в зелений перехід, розвиток відновлюваної енергетики та зміцнення енергетичної безпеки стали стратегічною відповіддю на виклики, які спричинила агресія Росії. Європа, хоч і дорогою ціною, але змогла адаптуватися, зробивши свій економічний простір менш вразливим до енергетичного шантажу в майбутньому.

Санкції, запроваджені Європейським Союзом проти Росії після її вторгнення в Україну, мали значний вплив на економіки країн ЄС. Зростання цін на енергоносії стало одним із найпомітніших наслідків, оскільки обмеження на імпорт російської нафти та газу призвели до дефіциту та підвищення вартості енергії для споживачів і підприємств. Це, у свою чергу, спричинило інфляційний тиск, особливо в країнах, залежних від російських енергоресурсів [6].

Деякі експерти ставлять під сумнів ефективність санкцій. Зазначають, що хаотичний та незосереджений підхід до санкцій лише погіршує ситуацію. Пропонуються більш цілеспрямовані заходи, такі як обмеження доступу Росії до сучасних технологій та іноземної валюти, водночас критикуються санкції, які перешкоджають відтоку капіталу з Росії, оскільки вони можуть бути особливо шкідливими.

Він також підкреслює, що санкції можуть сприяти консолідації російського населення навколо уряду, що зменшує внутрішній тиск на зміну політики.

Інші критики вказують на те, що Росія знаходить способи обходити санкції, використовуючи мережі компаній та «тіньовий флот» для експорту нафти, що підриває ефективність обмежувальних заходів. Розслідування показали, що мережа компаній, пов'язаних з Coral Energy, трейдинговою фірмою, допомагає Росії незаконно експортувати значну частину своєї нафти, використовуючи офшорні компанії та фіктивні флотилії суден. Це дозволяє Росії отримувати значні доходи, незважаючи на санкції.

Деякі фахівці вважають, що замість санкцій слід зосередитися на посиленні обороноздатності та стримуванні. Вони стверджують, що санкції не досягають бажаного ефекту і що зміцнення військових можливостей та оборонних альянсів може бути більш ефективним у протидії агресії. Цей підхід передбачає інвестування в оборонні технології та розширення співпраці між союзниками для забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

Таким чином, хоча санкції спрямовані на послаблення російської економіки та обмеження її здатності вести війну, вони також мають негативні наслідки для економік країн ЄС та викликають дискусії щодо їхньої ефективності та доцільності.

Хоча Європейський Союз і США намагаються створити жорстку блокаду, спрямовану на зменшення економічних можливостей Кремля, існують країни, які намагаються маневрувати між санкціями, використовуючи їхні прогалини або обираючи лояльніші позиції. Китай і Туреччина – два ключові гравці, які стали важливими партнерами для Росії, допомагаючи їй обходити санкції, попри дипломатичні заклики Заходу.

Китай відіграє одну з найважливіших ролей у допомозі Росії обійти економічні обмеження. Він став основним імпортером російських енергоносіїв після того, як ЄС почав відмовлятися від російського газу та нафти. Китай активно скуповує енергоносії за значно зниженими цінами, що дозволяє Кремлю компенсувати частину втрат від припинення постачання в Європу. Це, в свою чергу, створює значний тиск на міжнародні ринки, тому що ці країни, зокрема Китай, працюють на принципах «не політизувати економічні відносини». Китай не запроваджує санкції проти Росії, що дозволяє зберігати стабільність у двосторонніх економічних відносинах. Однак важливою проблемою є те, що Китай діє обережно, намагаючись уникати будь-яких кроків, які можуть привести до санкцій з боку Заходу, і тому багато китайських компаній також обмежили свою активність на російському ринку, хоч і не припинили торгівлю.

Туреччина, з іншого боку, має двозначну позицію. Хоча Туреччина є членом НАТО і співпрацює

з ЄС у багатьох напрямках, вона має стратегічні інтереси в відносинах з Росією, зокрема в енергетичній сфері, обороні та торгівлі. Туреччина не підтримала санкції проти Росії і навіть стала важливим транзитним пунктом для обхідних маршрутів, через які російські компанії можуть здійснювати поставки в обхід обмежень. Наприклад, турецькі компанії активно купують російську нафту, навіть якщо це йде врозріз з санкціями, і пропонують послуги з транспортування і логістики. Туреччина також стала місцем для численних бізнес-операцій, у яких російські підприємства намагаються зберегти свою діяльність без прямого порушення санкцій. Водночас Туреччина отримує вигоду від цієї співпраці, бо знижені ціни на російські енергоносії та зростання обсягів двосторонньої торгівлі допомагають їй зміцнити свою економіку.

Проте роль третіх країн не обмежується лише Китаєм і Туреччиною. Існують й інші держави, як Індія, ОАЕ та деякі африканські країни, які або намагаються співпрацювати з Росією в рамках своїх національних інтересів, або ж використовують певні лазівки в міжнародних санкціях для отримання вигоди від знижок на російські товари. Певні країни Африки активно імпортують російське зерно, добрива та інші сировинні товари, що стали доступними через санкції, оскільки це дозволяє їм знижувати витрати на харчові продукти та енергоресурси [13].

Таким чином, обхід санкцій – це реальна проблема для західних держав, адже певні країни намагаються зберегти свої економічні зв'язки з Росією, що може мінімізувати ефективність санкцій у довгостроковій перспективі.

Перспективи санкційної політики ЄС стають дедалі актуальнішими в умовах постійної ескалації агресії з боку Росії і росту глобальних політичних та економічних викликів. Санкції, безсумнівно, стали основним інструментом Європи в боротьбі з порушенням міжнародного права, але їх ефективність все частіше ставиться під питання. Зокрема, пошук альтернатив та нових механізмів тиску є важливим напрямком в подальшому розвитку санкційної політики.

Санкції залишатимуться важливим інструментом зовнішньої політики ЄС на найближчі роки, проте вони, ймовірно, будуть еволюціонувати. Очікується, що ЄС поступово зміщуватиме акцент із класичних економічних санкцій до більш спеціалізованих заходів, які б мали менший вплив на цивільне населення, але могли б суттєво завдати шкоди державним структурам та військовому потенціалу агресора. Водночас важливим буде розширення санкцій не тільки на урядових осіб і бізнесменів, а й на сфери технологій, військових товарів і стратегічних інвестицій. Ці санкції, можливо, стануть більш інтелектуальними, точковими та спрямованими на стратегічні сектори еконо-

міки, які є важливими для розвитку держави-агресора.

З іншого боку, ЄС має також враховувати негативні наслідки санкцій для власної економіки, зокрема в контексті енергетичних і економічних викликів, що можуть загрожувати стабільності самого ЄС. Тому у довгостроковій перспективі Євросоюз намагатиметься врівноважити застосування санкцій з іншими формами дипломатії та військових механізмів, щоб не дати санкціям стати занадто односторонніми і не призвести до економічної самодеструкції.

У зв'язку з обмеженими можливостями санкцій, розвиваються альтернативні механізми тиску, які могли б стати доповненням до традиційних заходів.

Окрім економічних санкцій, ЄС активно використовує дипломатичний тиск на Росію через міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ та інші. Проте, зважаючи на постійну протидію Росії в ООН, дипломатія має обмежену ефективність. Однак координація з країнами, які не беруть участь у санкціях, може допомогти ізолювати Кремль на глобальній арені. Тут ЄС міг би працювати більш активно з новими союзниками в Азії, Африці та Латинській Америці, пояснюючи загрози, які несе агресія Росії для стабільності в усьому світі.

Для деяких ситуацій, особливо коли санкції не дають бажаних результатів, ЄС може використати військові механізми тиску. Це може включати посилення присутності НАТО на східних кордонах Європи, проведення військових навчань, а також підтримку оборонних сил тих країн, які постраждали від російської агресії, таких як Україна. Проте можливість застосування військових засобів завжди залишається обмеженою через потенційні наслідки ескалації конфлікту.

Загалом, майбутня санкційна політика ЄС має бути більш адаптивною та цілеспрямованою, вважаючи на те, що сучасні санкції мають все більше не лише економічний, але й політичний характер. У міру еволюції міжнародної ситуації важливо, щоб ЄС застосовував більш складні механізми санкцій, які можуть мати миттєвий ефект, не зачіпаючи занадто глибоко економічні інтереси цивільного населення в країнах-учасниках.

Також санкції не повинні бути єдиним інструментом у взаємодії з агресором. Європейські держави мають активно працювати над створенням нових дипломатичних ініціатив і механізмів взаємодії з країнами, що можуть допомогти зменшити негативний вплив санкцій на економіку ЄС. Зокрема, це включає в себе розширену взаємодію з країнами, які постраждали від російської агресії, і допомогу їм у забезпеченні стабільності.

Загалом, санкції залишатимуться основним інструментом тиску, але з часом їхнє застосування має стати більш різноманітним, комплексним

та стратегічним, щоб ефективно відповідати на нові виклики, що виникають у глобальних міжнародних відносинах.

Перспективи подальших дій ЄС у рамках санкційної стратегії в умовах постійно змінюваного міжнародного контексту є дуже складним і багатогранним питанням. Безсумнівно, санкції стали основним інструментом Європейського Союзу для впливу на Росію, однак їх ефективність та можливість подальшого застосування залежать від багатьох факторів.

По-перше, можна очікувати, що ЄС продовжуватиме посилювати санкції, особливо в тих секторах, які найбільше важливі для економіки Росії – енергетичному, фінансовому та технологічному. Це може включати нові обмеження, які ще більше обмежать доступ Росії до міжнародних фінансових ринків, стратегічних товарів та технологій. Однак із часом виникає небезпека, що ці санкції можуть мати обмежену ефективність, якщо Росія знайде альтернативні шляхи для обходу обмежень. Саме тому ЄС може почати фокусуватися на більш точкових санкціях, спрямованих безпосередньо на російську еліту, політичні та військові кола, що значно впливають на агресивну політику Кремля.

Однією з важливих перспектив є те, що ЄС може зробити більший акцент на підтримку міжнародної коаліції для розширення санкцій на інші країни, які ще не приєдналися до санкційного пакету, наприклад, Китай або Туреччина. Проте потрібно розуміти, що на глобальній арені Росія не є єдиною країною, яка має важливі економічні або політичні зв'язки з іншими державами, і тому їх повна підтримка санкцій може бути проблематичною.

Висновки. Однак санкції не є єдиним інструментом впливу, і ЄС, ймовірно, шукатиме альтернативні методи тиску на Росію. Це може бути активніше застосування дипломатії, зокрема через міжнародні організації, як-от ООН чи ОБСЄ. Можливо, в майбутньому більше уваги буде приділятися і розвитку нових глобальних стандартів щодо прав людини та безпеки, які допомогли б створити додатковий тиск на країни, що підтримують агресію.

Не менш важливим питанням є внутрішня єдність ЄС. Проблеми з енергетичною залежністю від Росії, економічними втратами і навіть зростанням популізму в окремих країнах можуть серйозно ускладнити реалізацію санкційної стратегії. Якщо країни-члени ЄС не будуть здатні зберегти солідарність і діяти спільно, санкції можуть втратити свою ефективність. Тому важливо, щоб у Європі була збережена внутрішня єдність, і всі країни працювали разом над впровадженням санкцій та іншими механізмами тиску.

Загалом, подальша санкційна політика ЄС залежатиме від багатьох факторів, і хоча санкції, ймовірно, залишатимуться важливим інструмен-

том, не менш важливою буде здатність Європи комбінувати їх з іншими дипломатичними і навіть військовими механізмами. У довгостроковій перспективі успіх цієї стратегії залежатиме від того, наскільки ЄС зможе адаптуватися до нових викликів, зберігаючи єдність всередині союзу і підтримуючи глобальну коаліцію для досягнення своїх цілей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Consolidated version of the Treaty on European Union – Protocols – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon. 13.01.2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://europa.eu/europeanunion/sites/europaefiles/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf. Назва з екрана.
2. Council broadens EU sanctions regarding the situation in Ukraine – Brussels, 12 May 2014; 9687/14 (OR. en) // An official website of the European Council. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/media/28338/142559.pdf>.
3. Council condemns the illegal referendum in Crimea, Foreign Affairs Council – Brussels, 17 March 2014 // An official website of the European Council. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>.
4. Different types of sanctions // An official website of the European Council. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/different-types/>.
5. EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region: Brussels, 23 February 2022 // An official website of the European Council. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/>.
6. Giumelli F. Who pays for the sanctions on Russia? // European Council on Foreign Relations [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ecfr.eu/article/commentary_who_pays_for_the_sanctions_on_russia372. – Назва з екрана.
7. How and when the EU adopts sanctions // An official website of the European Council. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/>.
8. Nephew R. Art of Sanctions: A View from the Field. Columbia University Press, 2017.
9. Sanctions after Crimea: Have they worked? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.html>.
10. Snyder T. Road to Unfreedom the Exp. Penguin Random House USA Ex, 2018.
11. The Impact of Economic Sanctions. Our Economic Scenario. Update 9/2014 // Think Act. Roland Berger – Вересень 2014. 23 с.
12. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), Consolidated version, C 326/4. Official Journal of the European Union, 26.10.2012. [Електро-

ний ресурс]. Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>. Назва з екрана.

13. Western sanctions on Russian oil have too many loopholes. Le Monde [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2024/10/31/western-sanctions-on-russian-oil-have-too-many-loopholes_6731133_23.html. Назва з екрана.

14. Віднянський С. В. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство: динаміка геополітичних змін: За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 29 травня 2024 року / С. В. Віднянський // Вісник Національної академії наук України. 2024. № 7. С. 69–76. Режим доступу: <https://doi.org/10.15407/visn2024.07.069>.

15. Мануїлова К. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики / К. Мануїлова // Actual problems of international relations. 2014. Вип. 122 (part II). С. 38–44. Режим доступу: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/283706/1301226UK.pdf>.

16. Міністерство закордонних справ України. Санкції проти РФ. 2023. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/sankciyi-proti-rf>.

17. Моцик О. Міжнародні санкції проти Російської Федерації як інструмент тиску та покарання за агресію проти України й інші міжнародні злочини / О. Моцик // Україна дипломатична. 2020. Вип. 21. С. 744–754. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMF=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=ukrdip_2020_21_662.

18. Панченко В. Г. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики в контексті реалізації національних інтересів / В. Г. Панченко // Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 1. С. 10–16. Режим доступу: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5665&i=1>.

19. Шелест Г. Стратегічне партнерство без стратегії / Г. Шелест // Prism UA. 2021. Режим доступу: <https://prismua.org/wp-content/uploads/2021/11/Strategic-Partners.pdf>.

20. Шморгун О. О. Міжнародні санкції як інструмент впливу на агресора: історія і сьогодення / О. О. Шморгун // Суспільно-політичні процеси. 2019. С. 377–457. Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/id/eprint/5045>.

21. Щигельська Г. Економічні санкції проти Росії: масштаби та ефективність / Г. Щигельська, Р. Вальорний // Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: II Міжнародна наукова конференція. 2022. Режим доступу: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37906/2/MCTD_2022_Shchychelska_H-Economic_sanctions_101-104.pdf.

REFERENCES:

1. European Union. (2007, January 13). Consolidated version of the Treaty on European Union – Protocols – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon. Retrieved from https://europa.eu/europeanunion/sites/europaefiles/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

2. European Council. (2014, May 12). Council broadens EU sanctions regarding the situation in Ukraine. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/28338/142559.pdf>
3. European Council. (2014, March 17). Council condemns the illegal referendum in Crimea, Foreign Affairs Council. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/>
4. European Council. (n.d.). Different types of sanctions. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/different-types/>
5. European Council. (2022, February 23). EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/>
6. Giumelli, F. (n.d.). Who pays for the sanctions on Russia?. European Council on Foreign Relations. Retrieved from http://www.ecfr.eu/article/commentary_who_pays_for_the_sanctions_on_russia372
7. European Council. (n.d.). How and when the EU adopts sanctions. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/>
8. Nephew, R. (2017). Art of sanctions: A view from the field. Columbia University Press.
9. NATO. (2015). Sanctions after Crimea: Have they worked?. Retrieved from <http://www.nato.int/docu/review/2015/Russia/sanctions-after-crimea-have-they-worked/EN/index.html>
10. Snyder, T. (2018). The road to unfreedom. Penguin Random House USA.
11. Roland Berger. (2014, September). The impact of economic sanctions. Our economic scenario. Update 9/2014. Retrieved from <https://www.rolandberger.com/>
12. European Union. (2012, October 26). Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), Consolidated version, C 326/4. Official Journal of the European Union. Retrieved from <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>
13. Le Monde. (2024, October 31). Western sanctions on Russian oil have too many loopholes. Retrieved from https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2024/10/31/western-sanctions-on-russian-oil-have-too-many-loopholes_6731133_23.html
14. Vidnianskyi, S. V. (2024). Rosiisko-ukrainska viina ta mizhnarodna spilnota: Dynamika heopolitychnykh zmin [The Russian-Ukrainian war and the international community: The dynamics of geopolitical changes]. Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine], (7), 69–76. Retrieved from <https://doi.org/10.15407/vism2024.07.069>
15. Manuylova, K. (2014). Ekonomichni sanktsii yak instrument zovnishnoi polityky [Economic sanctions as a tool of foreign policy]. Actual problems of international relations, 122(II), 38–44. Retrieved from <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/283706/1301226UK.pdf>
16. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2023). Sanctions against Russia. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/sankciyi-proti-rf>
17. Motsyk, O. (2020). Mizhnarodni sanktsii proty Rosiiskoi Federatsii yak instrument tisku ta pokarannia za ahresiiu proty Ukrainy ta inshi mizhnarodni zlochyny [International sanctions against the Russian Federation as a tool of pressure and punishment for aggression against Ukraine and other international crimes]. Ukraina dyplomatychna [Ukraine Diplomatic], 21, 744–754. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=UJRN&2_S21STR=ukrdip_2020_21_662
18. Panchenko, V. H. (2017). Ekonomichni sanktsii yak instrument zovnishnoi polityky v konteksti realizatsii natsionalnykh interesiv [Economic sanctions as a tool of foreign policy in the context of national interests]. Ekonomichna nauka. Investytsii: praktyka ta dosvid, (1), 10–16. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5665&i=1>
19. Shelest, H. (2021). Stratehichne partnerstvo bez stratehii [Strategic partnership without strategy]. Prism UA. Retrieved from <https://prismua.org/wp-content/uploads/2021/11/Strategic-Partners.pdf>
20. Shmorgun, O. O. (2019). Mizhnarodni sanktsii yak instrument vplyvu na ahresora [International sanctions as a tool of influence on the aggressor]. Suspilno-politychni protsesy, 377–457. Retrieved from <https://elibrary.ivinas.gov.ua/id/eprint/5045>
21. Shchyhelska, H., & Valorniy, R. (2022). Ekonomichni sanktsii proty Rosii: Mashstaby ta efektyvnist [Economic sanctions against Russia: Scale and effectiveness]. Voienni konflikty ta tekhnohenni katastrofy: Istorychni ta psykholohichni naslidky: II Mizhnarodna naukova konferentsiia [Military Conflicts and Technogenic Catastrophes: Historical and Psychological Consequences: II International Scientific Conference]. Retrieved from https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37906/2/MCTD_2022_Shchyhelska_H-Economic_sanctions_101-104.pdf

The European Union's sanctions policy towards the Russian Federation: a tool for protecting international legal order

Pastovenskyi Anton Serhiiovych

Postgraduate Student at the Department
of Political Science
Dragomanov Ukrainian State University
Pyrohova str., 9, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0009-0004-7905-6871

The article provides a detailed analysis of the European Union's sanctions policy towards the Russian Federation as a mechanism of influence on international relations and a means of maintaining international legal order. It examines the historical background of sanctions, their evolution, main directions, and effectiveness in deterring Russian aggression. Significant attention is given to the economic consequences of sanctions for both Russia and the European Union, including their impact on the financial sector, energy markets, and international trade. The study explores the ways in which Russia circumvents sanctions, including cooperation with third countries, shadow financial mechanisms, and alternative energy export routes. A separate section analyzes the impact of sanctions on Russia's domestic policies and potential changes in Kremlin strategies under economic constraints.

The article also considers alternative approaches to sanctions policy, including their combination with diplomatic and military deterrence tools. The author examines prospects for strengthening sanctions pressure, particularly through expanding international coalitions, tightening financial restrictions, and imposing targeted sanctions on critical sectors of the Russian economy.

Special attention is paid to the long-term effectiveness of the EU's sanctions policy and its implications for the future of European security. The findings of this study may be valuable for developing new strategies for international responses to violations of international law and preventing future conflicts.

Key words: sanctions, European Union, Russian Federation, international relations, economic impact, energy security, diplomacy, international law.